

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Ministers van Staat: onbekend en bemind; van podium naar de coulissen?

Govaers, E.J.

Citation

Govaers, E. J. (2024, April 17). *Ministers van Staat: onbekend en bemind; van podium naar de coulissen?*. Uitgeverij Verloren, Hilversum. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3736392>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3736392>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Ministers van Staat

Afbeeldingen op het omslag: Voorzijde, Binnenhof: prent uit 1879 met als titel
Gezichten op het Binnenhof in vogelvluchtperspectief; achterzijde,
schets uit 1887 met daarop Minister van Staat J. Heemskerk Azn.

ISBN 9789464551013

© 2024 Evert-Jan Govaers
Uitgeverij Verloren
Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

Opmaak en omslagontwerp: Rombus/Patricia Harsevoort, Hilversum
No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Ministers van Staat

*Onbekend en bemind;
van podium naar de coulissen?*

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van
de graad van doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van rector magnificus prof.dr.ir. H. Bijl,
volgens besluit van het college voor promoties
te verdedigen op woensdag 17 april 2024
klokke 15.00 uur

door

Evert-Jan Govaers

geboren te Rucphen
in 1970

Promotor:

prof. dr. W.J.M. Voermans

Promotiecommissie:

prof. mr. G. Boogaard

prof. dr. H. te Velde

prof. mr. J. Uzman (Universiteit van Amsterdam)

prof. dr. A.E.M. Leijten (Tilburg University)

Inhoud

Woord vooraf	11
1 Inleiding	13
1.1 Aanleiding en onderwerp van het onderzoek	13
1.2 Probleemstelling, deelvragen en plan van behandeling	15
1.3 Gebruikte methoden van onderzoek	16
1.4 Nut en afbakening van het onderzoek	18
2 De Minister van Staat in historisch perspectief	19
2.1 Het ministerschap van Staat: een ambt met Franse wortels	19
2.2 Het jaar 1814: de ‘Minister’ van Staat blijft het departementale hoofd	25
2.3 De Minister van Staat ‘nieuwe stijl’ verschijnt voor het eerst	25
2.4 Instelling van een Kabinetsraad	27
2.5 Minister van Staat, een ambt met gezag	27
2.6 (Goed) voorbeeld doet (goed) volgen: de Franse Ministre d’État	29
2.6.1 Inleiding	29
2.6.2 Positionering van de Ministre d’État in het Franse stelsel	29
2.6.3 Rechten en eisen verbonden aan het ambt en de ontwikkeling die het doormaakte	30
2.7 Speciale opdrachten voor de Minister van Staat	32
2.8 Van Kabinetsraad naar (aanvullend) een ministerraad	32
2.9 Het Reglement van Orde voor de Raad van Ministers van 1842: bijzondere clausule	33
2.10 Periode 1850-heden. De erfenis van Thorbecke: de Minister van Staat verdwijnt uit het geschreven staatsrecht	35
2.11 Samenvatting	36
3 Benoemingen tot Minister van Staat door de tijd heen	37
3.1 Inleiding	37
3.2 Het tijdperk Willem I	38
3.2.1 Inleiding	38
3.2.2 De Grondwet van 1814 en de herziene Grondwet van 1815	39
3.2.3 Start van het koningschap	39
3.2.4 Stijl van regeren en relatie tot de ministers	40

3.2.5	Rol van de adel	41
	1814-1815	41
	1815-1830	42
3.2.6	Benoemingen tot Minister van Staat	42
	1814-1815 <i>Van Hogendorp en De Thiennes hebben de primeur</i>	42
	1815-1830 <i>Een doordachte verdeling tussen Noord en Zuid</i>	42
3.2.7	De benoeming van Van Hogendorp	46
	<i>Het besluit tot benoeming</i>	46
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	47
	<i>Onderlinge verstandhouding met Willem I</i>	47
3.2.8	De benoeming van Röell	50
	<i>Van minister naar Minister van Staat</i>	50
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	51
3.2.9	Cijfers en bespreking	52
3.2.10	Samenvatting	52
3.3	Het tijdperk Willem II	53
3.3.1	Inleiding	53
3.3.2	De weg naar de Grondwet van 1848	54
3.3.3	Start van het koningschap	54
3.3.4	Stijl van regeren en relatie tot de ministers	55
3.3.5	Rol van de adel	56
3.3.6	Benoemingen tot Minister van Staat	56
3.3.7	De benoeming van Rochussen	57
	<i>Onderlinge verstandhouding met Willem II</i>	57
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	57
3.3.8	De benoeming van Van Hall	58
	<i>Een regelaar met goede contacten</i>	58
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	58
3.3.9	Cijfers en bespreking	59
3.3.10	Samenvatting	59
3.4	Het tijdperk Willem III	60
3.4.1	Inleiding	60
3.4.2	De positie van de koning na de Grondwet van 1848	60
3.4.3	Start van het koningschap; stijl van regeren en relatie tot de ministers	60
3.4.4	Rol van de adel	61
3.4.5	Benoemingen tot Minister van Staat	62
3.4.6	De benoeming van Mackay	62
	<i>Een loyaal 'oliamannetje'</i>	62
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	63
3.4.7	De benoeming van Thorbecke	64
	<i>Onderlinge verstandhouding met Willem III</i>	64
	<i>Een benoeming als 'troostprijs'</i>	65

3.4.8	Cijfers en bespreking	65
3.4.9	Samenvatting	66
3.5	Het tijdperk Wilhelmina	66
3.5.1	Inleiding	66
3.5.2	Start van het koningschap	67
3.5.3	Stijl van regeren en relatie tot de ministers	67
3.5.4	Benoemingen tot Minister van Staat	68
3.5.5	Ontslag van een Minister van Staat	69
3.5.6	Rol van de adel	70
3.5.7	De benoeming van Kuyper	70
	<i>Onderlinge verstandhouding met Wilhelmina</i>	70
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	71
3.5.8	De benoeming van Cort van der Linden	71
	<i>Onderlinge verstandhouding met Wilhelmina</i>	71
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	71
3.5.9	Cijfers en bespreking	73
3.5.10	Samenvatting	73
3.6	Het tijdperk Juliana	74
3.6.1	Inleiding	74
3.6.2	Start van het koningschap	74
3.6.3	Stijl van regeren en relatie tot de ministers	74
3.6.4	Rol van de adel	75
3.6.5	Benoemingen tot Minister van Staat	75
	<i>De benoeming van Beel</i>	75
	<i>De benoeming van Cals</i>	76
	<i>Een verzoek om advies aan Drees en Oud:</i>	
	<i>een opdracht waarvoor het ministerschap van Staat is bedoeld</i>	77
	<i>De benoeming van Klompé</i>	78
3.6.6	Cijfers en bespreking	78
3.6.7	Samenvatting	79
3.7	Het tijdperk Beatrix	79
3.7.1	Inleiding	79
3.7.2	Start van het koningschap	79
3.7.3	Stijl van regeren en relatie tot de ministers	80
3.7.4	Benoemingen tot Minister van Staat	81
3.7.5	De benoeming van Korthals Altes	82
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	82
3.7.6	De benoeming van Tjeenk Willink	82
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	83
3.7.7	Cijfers en bespreking	83
3.7.8	Samenvatting	83
3.8	Redenen voor het toekennen van het ministerschap van Staat	84

4 De Minister van Staat in het huidige staatsbestel	85
4.1 Inleiding	85
4.2 De 'profielchets' van de Minister van Staat	85
4.3 Het proces in aanloop naar een benoeming; bepalende (f)actoren	87
4.3.1 Als de spoeling dun(ner) wordt	87
4.3.2 Het staatshoofd en de premier; de geheimen van de Kneuterdijk, Soestdijk en het Noordeinde	87
4.3.3 Op een dag gaat de telefoon	90
4.4 Het geheim van de Trêveszaal	91
4.5 Normatief en constitutioneel kader	91
4.6. Patronen in benoemingen	92
4.7 Een geschenk dat soms uitblijft	94
4.8 Het benoemingsbesluit tot Minister van Staat	95
4.8.1 Formulering van het kb	95
4.8.2 Intrekking van het benoemingsbesluit (inclusief de 'kwestie De Geer')	95
4.9 Activiteiten van de Minister van Staat	97
4.10 De benoeming van Balkenende	98
4.11 De Minister van Staat wacht rustig af en heeft (g)een mening	99
4.12 Faciliteiten	100
4.13 De Minister van Staat in het buitenland	101
4.14 De Minister van Staat in relatie tot de ministeriële verantwoordelijkheid	102
4.15 Grenzen aan het optreden van de Minister van Staat	103
4.16 Vergelijking met het decoratiestelsel	104
4.17 Samenvatting	106
5 De Minister van Staat in andere landen	108
5.1 Betekenis van rechtsvergelijking, methode en wijze van aanpak	108
5.2 Keuze van de landen	109
5.3 België	110
5.3.1 Regeling in de Grondwet en regering?	110
5.3.2 Vergelijkbaarheid met ons ministerschap van Staat?	110
5.3.3 Bijzondere facetten	112
5.4 Nieuw-Zeeland	114
5.4.1 Regeling in de Grondwet en regering?	114
5.4.2 Vergelijkbaarheid met ons ministerschap van Staat?	114
5.4.3 Bijzondere facetten	115
5.5 Frankrijk	115
5.6 Duitsland	116
5.6.1 Regeling in de Grondwet en regering?	116
5.6.2 Vergelijkbaarheid met ons ministerschap van Staat?	116
5.6.3 Bijzondere facetten	117
5.7 Zweden	117

5.7.1	Regeling in de Grondwet en regering?	117
5.7.2	Vergelijkbaarheid met ons ministerschap van Staat?	117
5.7.3	Bijzondere facetten	118
5.8	Verenigd Koninkrijk	118
5.8.1	Regeling in de Grondwet en regering?	118
5.8.2	Vergelijkbaarheid met ons ministerschap van Staat?	118
5.8.3	Bijzonder facet: de Privy Council	119
5.9	Vergelijking met Nederland	122
5.10	Samenvatting en slotwoord	123
6	Slotbeschouwing	124
6.1	Inleiding	124
6.2	Minister van Staat, enig in zijn soort	124
6.3	Eretitel, of tóch meer dan dat?	125
6.4	Van ambt naar eretitel	126
6.5	Een erebaan waar mist omheen hangt	128
6.6	De Minister van Staat in rechtsvergelijkend perspectief	129
6.7	Originaliteit en voortbestaan van de Minister van Staat	130
6.8	Uitkomsten van de verkregen data	131
	Summary	133
	Literatuurlijst	137
	Bijlagen	152
A	Lijst van alle Ministers van Staat	152
B	Overzicht van geïnterviewde en benaderde personen	158
C	Het benoemingsbesluit van mr. P.W.A. Cort van der Linden	159
D	Aangeboden treinfaciliteit aan mr. P.W.A. Cort van der Linden	160
E	Publicatie in de <i>Staatscourant</i> van de benoeming van mr. F. Korthals Altes	161
	Persoonsnamenregister	162
	Curriculum vitae	164

Woord vooraf

‘Een leuk maar wel erg specieus onderwerp.’ Dat was de eerste spontane reactie van mijn beoogde promotor toen ik hem in de zomer van 2018 het plan voorlegde om een proefschrift te gaan schrijven over de Minister van Staat. Hij was op vakantie en zou er later op terugkomen. Daarna ging het redelijk voortvarend. Ik zette wat gedachten en voorstellen op papier, kreeg ‘groen licht’ en kon aan de slag. De contacten met prof. dr. W.J.M. (Wim) Voermans – deels niet fysiek vanwege de Covid-19-pandemie – waren altijd inspirerend. Dat karakteriseert zijn persoon. Je kwam er iedere keer van terug met de nodige opmerkingen en suggesties (plus extra werk), maar het smaakte telkens ook naar meer. Ik dank Wim als promotor voor het meedenken, enthousiasmeren en iedere keer samen in gang zetten van het vervolgtraject. Aan de behoefte om intellectueel en wetenschappelijk uitgedaagd te worden is met dit onderzoek zeker tegemoet gekomen, hoe lastig en confronterend dit soms ook was. Maar – om in dit kader een zin uit een nummer van de band Coldplay aan te halen – *Nobody said it was easy*. Wat ik van onze ontmoetingen heb geleerd is dat een promovendus eigenlijk een drone zou moeten hebben die om de zoveel tijd boven de stof kan cirkelen. Met als centrale vraag: wat neem ik nu van een afstand waar aan gebeurtenissen, ontwikkelingen en patronen?

Verder wil ik de leden van de promotiecommissie, prof. mr. G. Boogaard, prof. dr. H. te Velde, prof. mr. J. Uzman en prof. dr. A.E.M. Leijten bedanken voor hun bereidheid zitting te nemen in de commissie en voor de nuttige opmerkingen bij het manuscript.

Graag dank ik ook de mensen die ik voor dit onderzoek heb benaderd. Voor een interview of met specifieke vragen. Zij waren voor mij een belangrijke informatiebron. Daarnaast gaat mijn dank uit naar bibliothecaris Marianne Michielsen van de rechtbank Zeeland-West-Brabant die graag wilde meedenken om aan de literatuur voor mijn onderzoek te komen. En natuurlijk mag mijn sociale kring niet ontbreken. Geregeld werd er geïnformeerd naar de voortgang. Dat was fijn. Daarnaast gaat mijn speciale dank uit naar collega-rechter en paranimf Perkaas Toekoen die als meezeer wilde fungeren. Ik heb zijn aanbod met beide handen aangegrepen. En van feedback wordt een concept alleen maar beter. Mijn kinderen Lonneke en (paranimf) Menno waren mijn handige ‘digitale/online’ handjes. Het meest bedank ik Trix die mij eerst en vooral heeft gesteund door mij thuis al die tijd ongestoord mijn gang te laten gaan. Daarnaast had zij als neutrale toeschouwer spontane en treffende observaties of reacties die ik goed kon gebruiken.